

УДК (372+37.03)(477)

Володимир Кузь

ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО І ШКІЛЬНОГО ВІКУ В КОМПЛЕКСІ «ШКОЛА – ДИТЯЧИЙ САДОК»

Іоаникій Галятовський, ректор Києво-Могилянської академії, дотримувався наступного риторичного правила: усна проповідь, чи письмовий її виклад, має складатися з трьох частин: екзордіуму (вступу), нарації (викладу основного змісту праці) та конклюдії (висновку).

I. *Екзордіум (вступ)*. Освіта як особливо важливий інститут виховання та соціалізації, виступає в якості функції соціуму і реалізується в мінливих історичних ситуаціях та постійно оновлюваних соціальних взаєминах.

II. *Нарація (виклад основного матеріалу)*. За сучасних умов розвитку України значно зростає роль сільської школи у вихованні молоді, у формуванні громадян правової демократичної держави та вирішенні завдань соціального розвитку села, а отже і суспільства в цілому. Сільська малочисельна, малокомплектна школа потребує особливої уваги держави, освітян-практиків та науковців.

Діяльність школи, довкілля, і всі сфери життя сучасного села (економічна, соціокультурна, науково-виробнича, культурно-етнографічна) нерозривно пов'язані, як тіло і дух. Очевидним є і те, що якісна освіта неможлива без достатньої підготовки дітей до школи, без дошкілля. За умов гострої нестачі дошкільних установ, було винайдено новий тип навчально-виховних комплексів «школа – дитячий садок» [2, с. 334]. У новому ракурсі висвітлюється тут і відомий з історії педагогіки комплекс «дитячий садок – школа», який будується на родинних принципах співжиття: тут діти різного віку і дошкільнята, і молодші школярі ростуть, спілкуються, вчаться один в одного.

Висхідними в організації навчально-виховного комплексу «школа – дитячий садок» ми взяли такі концептуальні положення:

1) сучасне гуманне, демократичне суспільство потребує високоосвічених, здорових, готових до праці в ім'я себе, народу, держави, людей;

2) об'єктивною основою формування особистості є родинне виховання, правила, традиції, що діють у ній, в селі (мікросередовище), та соціальне буття, спосіб життя суспільства (макросередовище).

Навчально-виховний комплекс «школа – дитячий садок» ми розглядаємо в умовах малого села, він організовується на основі принципів цілісності, структурності, взаємозалежності системи і середовища та ієрархічності. Вивчення взаємозв'язку складових системи дає змогу розглядати комплекс «школа – дитячий садок» в єдності загального та окремого.

Досліджуваному нами навчально-виховному комплексу «школа – дитячий садок» притаманні специфічні особливості, які яскраво відрізняють його серед інших, вже описаних установ такого типу. Структуру його колективу складають дошкільнята і школярі (найперше молодші) та дорослі – вихователі, педагоги, батьки, старші люди села, меценати. Отже, в центрі нашої уваги – спілкування дітей різного віку; дорослих – досвідчених і по-життєвому розумних – з недосвідченим дитинством та юністю. Дошкільнята, школярі в досліджуваному комплексі безліччю ниточок зв'язані різноманітними стосунками зі своїми ровесниками, старшими дітьми, педагогами, батьками, жителями села. І чим більше таких стосунків, тим ефективніше протікає процес виховання.

У комплексі «школа – дитячий садок» виховні стосунки, завдяки наявності двох підсистем – шкільної та дошкільної, стають значно різноманітнішими. Тому і процес виховання в ньому характеризується більшою насиченістю. В. Сухомлинський справедливо зауважив: «Виховна сила колективу великою мірою залежить від багатства і різноманітності стосунків між особистостями, які стоять на різних ступенях розвитку, тобто між вихованцями різного віку. Це стосунки ідейно-виховні, інтелектуальні, навчально-трудова, самодіяльно-творчі, ігрові. Колектив впливає на особистість у процесі такої діяльності, коли старший передає молодшому свої ідейні переконання, знання, трудовий досвід, творчі вміння» [5, с. 165]. Дієвість різновікових стосунків у комплексі полягає в тому, що старший (навіть першокласник) виступає до молодшого (дошкільника) як більш досвідчений, свого роду наставник. Дошкільники ставляться до школярів з довір'ям, легко їм підкоряються, намагаються їх копіювати. При цьому система зв'язків «школяр – дошкільник» неминуче отримує розвиток і в зворотному напрямі – «дошкільник – школяр». Збагачена дошкільною підсистемою структура комплексу «школа-дитячий садок» докорінно міняє статус молодших школярів: тепер вони не тільки об'єкт виховних впливів учителів, батьків, старших школярів, але й суб'єкт виховного процесу відносно вихованців дошкільної групи, що робить досліджуваний комплекс особливо привабливим.

У даному дослідженні провідним є таке концептуальне положення:

– комплекс «школа – дитячий садок – центр виховної роботи на селі. Громадськість села, як правило, є активним учасником усіх справ у комплексі, а він, у свою чергу, дуже помітно впливає на культуру, освіченість селян, стає через своїх вихованців одним із важливих джерел духовності в кожній сім'ї, зміцнює та збагачує її цивілізованість».

Турбуючись про малюків, старші діти (в нашому дослідженні – молодші школярі) розвивають у своєму характері такі якості, як доброта, милосердя, відповідальність, великодушність, турбота, ніжність. Молодші ж проймаються у відповідь почуттям вдячності та намагаються в усьому бути такими, як старші.

Педагогічний ефект комплексу «школа – дитячий садок» у тому, що:

1) навчально-виховний комплекс «школа – дитячий садок» інтегрує виховні можливості громади малого села (дошкільну підсистему, школу, батьків, старійшин села, всіх його трударів) і стає виховним, культурним, духовним центром;

2) об'єднання в досліджуваному комплексі двох підсистем (дошкільної, шкільної разом з дорослими жителями села) значно посилює його виховні зусилля, розширює амплітуду можливостей дитячого колективу, збагачує стосунки, спілкування, діяльність (комунікативну, пізнавальну, ігрову, трудову, суспільно корисну) між вихованцями;

3) успішно вирішується проблема наступності між дошкільною та шкільною підсистемами.

У «Матеріалах III Всеукраїнського з'їзду працівників освіти» чітко окреслено мету і пріоритетні напрями Національної стратегії розвитку освіти.

Метою Національної стратегії розвитку освіти на наступне десятиріччя є:

– підвищення доступності якісної, конкурентноспроможної освіти для громадян України, відповідно до вимог інноваційного сталого розвитку суспільства, економіки, кожного громадянина;

– забезпечення особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними задатками, здібностями, потребами на основі навчання упродовж життя [2, с. 320].

Основними завданнями Національної стратегії розвитку освіти визначено:

– у дошкільній освіті: «оновлення змісту, форм, методів і засобів навчання, виховання і розвитку дітей дошкільного віку відповідно до вимог Базового компонента дошкільної освіти (державний стандарт) та чинних програм розвитку дитини» [2, с. 335];

– розширити мережу навчально-виховних комплексів типу «дитсад – школа» [2, с. 334];

– реформування системи освіти на основі філософії «людиноцентризму» як стратегії національної освіти [2, с. 321];

– здійснити «перебудову та оновлення змісту, форм і методів організації навчально-виховного процесу на засадах дитиноцентризму, особистісної орієнтації, компетентнісного підходу» [2, с. 335];

– здійснювати реалізацію в освітніх програмах ідей родиноцентризму, посилення ролі сім'ї у вихованні дітей, розширення можливості впливу родин учнів на навчально-виховний процес [2, с. 327].

У «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки» (в редакції, схваленій 28 жовтня 2011 року III Всеукраїнським з'їздом працівників освіти) поставлені завдання щодо формування

самостійної та самодостатньої особистості, здатної до професійного розвитку, активної адаптації на сучасному ринку праці та творчої самореалізації. Ці завдання пов'язані з новими запитами суспільства щодо реформування української освіти.

Зміни в освіті в зазначених напрямках можуть відбуватися на принципах наукової обґрунтованості, а реалізувати їх допомагають дослідження педагогів та психологів на якісній методологічній основі. Одним із напрямів цієї роботи є психолого-педагогічний супровід – система підтримки та допомоги дитині в навчально-виховному процесі.

Психолого-педагогічний супровід створює умови, щоб діти й дорослі повірили у свої різнобічні здібності. Умови, котрі створюють психологи та педагоги, вторинні стосовно умов даного освітнього середовища, вони залежать від нових технологій, які застосовані в даній школі, загальних виховних принципів педагогічного колективу. Тому для здійснення психологічного супроводу психологу спочатку потрібно органічно включитися у педагогічний колектив при безумовному дотриманні своєї автономності як професіонала й урахування особливостей навчального закладу у своїй діяльності.

Отже, в нашій роботі ми говоримо про психолого-педагогічний супровід і визначаємо шляхи його реалізації в навчально-виховному середовищі.

Відповідно мети, визначаємо основні завдання психолого-педагогічного супроводу:

- визначення напрямів і необхідних умов індивідуального розвитку учасників психолого-педагогічного процесу всієї школи;
- системне відстеження (діагностика) психолого-педагогічного статусу учня та динаміки його психічного розвитку у процесі навчання;
- створення комплексної програми психолого-педагогічного супроводу (планування) на всіх етапах розвитку дитини;
- складання гнучких моделей організації навчально-виховного процесу, які можуть трансформуватися залежно від психологічних особливостей дітей;
- розробка та ведення карт індивідуального розвитку учня,
- надання допомоги учням (профілактика) в їх особистісному розвитку.

Відповідно завдань, визначаємо найголовніші принципи психолого-педагогічного супроводу:

- науковості – здійснення діяльності на основі досягнень сучасної науки з використанням діагностичних методик;
  - гуманізації – пріоритет інтересів особистості дитини;
  - особистісно зорієнтованого навчання;
-

- сенситивності – урахування вікової періодизації в розвитку певних видів психічної діяльності;
- індивідуального підходу – аналіз індивідуальних темпів і напрямів розвитку особистості дитини та педагога;
- діяльнісного підходу – вивчення особистості учнів і вчителів у процесі діяльності, приймаючи за головний показник динаміку розвитку певних якостей особистості;
- системності – розгляд явищ у системі психолого-педагогічного процесу та сукупності взаємодій суб'єктів педагогічного процесу.

У школі запроваджено такі форми та напрями діяльності з психолого-педагогічного супроводу:

- розробка комплексної програми психологічного розвитку й освіти дитини, починаючи з дошкільного закладу;
- діагностика;
- розвивальна робота з дітьми; тематичні соціально-психологічні тренінги: групові заняття, спрямовані на вирішення конкретних завдань, наприклад, орієнтація дітей на здоровий спосіб життя, розвиток комунікативних навичок, лідерських умінь тощо;
- профілактична робота (індивідуальні консультації; робота з обдарованими дітьми та розвиток креативності в обдарованих дітей; психологічна підготовка дітей до участі в олімпіадах, конкурсах, заходах Малої академії наук тощо; профконсультації та профорієнтація з учнями щодо самореалізації у професії та пошуку сенсу життя, професійне самовизначення).

Комплексне застосування напрямів психолого-педагогічного супроводу дозволяє дослідити стартові можливості та динаміку розвитку дитини в освітньому процесі, надати підтримку й допомогу учням у рішенні завдань розвитку, навчання, виховання, соціалізації.

Поняття «компетентність» і «компетенція» активно використовуються у педагогічній науці з другої половини ХХ століття. На сьогоднішній день національний освітній глосарій дефініцію «компетентність» подає в наступному трактуванні: компетентність, компетентності (competence, competency, competences, competencies) за проектом Тюнінг Європейської Комісії – це динамічна комбінація цінностей, певних особистих якостей, що характеризують результати навчання за освітньою навчальною програмою. Компетенції визначаються цим документом як надані особі повноваження. Тобто під компетенцією розуміють задану вимогу, норму освітньої підготовки, опис необхідних для успішного функціонування певної сфери діяльності знань, умінь та якостей людини, а компетентність – як сукупність реально сформованих на основі отриманих знань, умінь – професійних якостей і набутий досвід діяльності особистості.

Щоб мати можливість знайти своє місце в житті, учень сучасної

школи має володіти певними компетентностями і виховувати їх належить з дошкілля:

- гнучко адаптуватися у мінливих життєвих ситуаціях;
- самостійно, критично та творчо мислити;
- бачити та формувати проблему, знаходити шляхи її раціонального вирішення;
- усвідомлювати, де і яким чином здобуті знання можуть бути використані;
- грамотно працювати з інформацією, робити аргументовані висновки, використовувати їх для вирішення нових проблем;
- бути комунікабельним, контактним у різних соціальних групах, уміти працювати в колективі, удосконалювати розвиток особистісної моралі, інтелекту, культурного рівня.

Основні завдання формування професійної компетентності реалізуються в процесі послідовного проходження ним впродовж усього терміну навчання трьох основних етапів: адаптивно-орієнтувального, змістово-рефлексивного та репродуктивно-оцінного.

На першому етапі формування професійної компетентності (адаптивно-орієнтувальному) зусилля всіх суб'єктів навчально-виховного процесу спрямовувалися на встановлення ділових контактів та визначення правил взаємодії, оволодіння вміннями вчитися.

Другий етап формування фахової компетентності (змістовно-рефлексивний) спрямований на становлення у дітей системи фахових знань, розкриття їх потенційних можливостей (розвиток мислення, уяви, пам'яті, комунікативних умінь, артистизму, художніх здібностей, організаційних умінь тощо) та удосконалення фахових умінь в інтегративній єдності з їхнім розвитком.

Третій етап становлення фахової компетентності – етап інтеграції у професійне середовище (репродуктивно-оцінний з елементами творчої самоорганізації). Якщо дитина активно займається навчальною, дослідною, шефською діяльністю, самоосвітою і має позитивні результати у цих сферах – можна говорити про достатній рівень інтеграції у професійне середовище.

III. Конклюдія:

Виховання та соціалізація нової людини, патріота України, високого професіонала з новим, планетарним мисленням, людини-будівничого незалежної держави України – потребує активізації зусиль усього суспільства. З метою виведення освіти на рівень світових стандартів необхідно запровадити у навчально-виховний процес дошкілля і школи XXI століття сучасних технологій, зокрема психолого-педагогічного супроводу, формувати у дітей, починаючи з дошкілля, професійну компетентність у новітніх навчально-виховних комплексах «школа-дитячий садок».

Заслуговує схвалення метод дослідження домінантної проблеми – формування професійної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів на основі Базового компонента дошкільної освіти та чинних програм розвитку дошкільнят, зокрема програм «Я у світі», «Впевнений старт».

Пам'ятаймо, що «школа є «істотою з Майбутнього», і вона уміє спрямовувати дітей тільки у Майбутнє..., а через утвердження Життя на Землі Школа спрямовує нас до Зірок, до Вищого Світу» [1, с. 72].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амонашвілі Ш. Істина школи / Амонашвілі Ш. ; Подільський культурно-просвітительський центр ім. М. К. Реріха. – Хмельницький, 2007. – 74 с.
2. Матеріали III Всеукраїнського з'їзду працівників освіти. – К., Чернівці : Букрек, 2011. – 400 с.
3. Матеріали I-го Всеукраїнського з'їзду працівників дошкільної освіти України. – К. : Дошкільне виховання, 2011. – № 12. – С. 2–19.
4. Наукові основи організації педагогічного процесу в навчально-виховному закладі «Школа – дитячий садок» : збірник наукових праць / за ред. В. Г. Кузя. – К. : Науковий світ, 2000. – 120 с.
5. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості / В. Сухомлинський // Вибрані пед. твори : в 5-ти т. – К. : Рад. школа, 1976. – Т. 1. – С. 53–206.
6. Формування життєвої компетентності вихованців у закладах інтернатного типу : науково-методичний посібник / керівник авторського колективу Канішевська Л. В. – К., 2007. – 172 с.